

Örökirónia /írás/

Irtta: Nagy Imre

H. B. szerint a felülemelkedett -- tehát barátságra képtelen -- En egyik formája az irónia, ami a másik emberben csak a tökéletlenséget látja -- ahogy a hiu csak a tükröt, a gőgös csak a szolgát.

Ez az irónia?

Ha ez, akkor bedobtuk a törülközőt, alulról szagoljuk, felford., megdögl., stb.

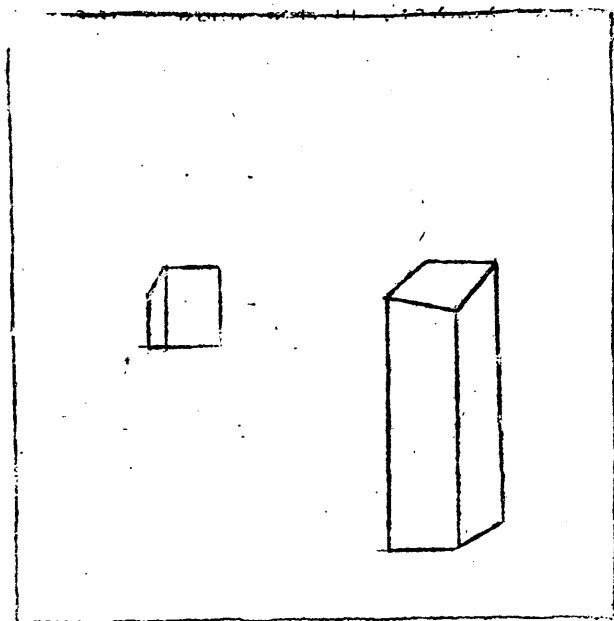
Ha ez, akkor felülemelkedett pszehénkránszáradt.

Az IRÓNIA -- ezekután forzando molto vivace azonban fortepiano egyszersmind parlando rubato -- : kenyérünk és vízünk felismert szükségyszerűségeink apátlan-ajótlan, anyátlan-ablaktalan, főnökteleen-vizvezetékteleen börtönében.

Az irónia: a formátlan szabadesés testvéri és baráti navigátora.

Az irónia: félelmeinket szeletelő, minden zuhintásával anarchikus orgazmusra felbujtó, félelmetes guillotine.

Az irónia: narkotikum + mélyszaglás + szárny + fogsor + titkos operatív-hallucinatív gerincvelő-váz-vázlat. Szervetlenség szilárdulásunkért, szervesség r/ny/ugalmunkért.

"Némelyek el akarják velünk fogadtatni, hogy az a demokrácia, ha megtűrjük, hogy némely intézményben, műhelyben közpénzen, a néttől kapott felhatalmazással visszaélve egy törpe kisebbség rossz közérzetét, hamis eszméit és rögeszméit terjesztik." /Ng. 1983. jan.15. 6.o.

Elismerés nélkül

-Kritikett-

Valami mindig bosszant. A filmkritikák igen gyakran. Az mostanában nem zavar, ha egymásnak szögesen ellentmondó véleményeket olvasok

-- kiöregedtem már a világot két dimenzióban elrendezhetőnek vélő tizenéves korból; már csak szomorúan mosolyogva nézem az ifjúsági műsorok disz-érett-ségizőit, akik szemrebbenés nélkül tudnak nyilatkozni önmegvalósításuk kitűzött utjáról: i l y e n idióta nem lehetek már... /Ez az ítélkezés persze felületes, és inkább néhány évvel ezelőtti emlékeimre támaszkodik, mostanában már véletlenül is alig hallgatok-- nézek ilyen műsorokat, pedig meggyőződésemmel, kellene. Mint ahogy nem elegendő a viszonylag színvonalasabb folyóiratokat olvasni/ --

inkább az, ha tulzott az összhang. Persze nem gondolom, hogy egy "karmesterre" figyelnek az írók, de a gondolatmenetek azonossága, amit vélhetően a már rögzült, uniformizált, "számvevősségi" észjárás magyarázhat, bosszantó

Rémisztó a restség is. Nem tagadom, hogy születnek zavaros filmek is, de ha egy, a legjobb esetben fél napi munkával megírt kritika "dramaturgiailag átgondolatlan" minősít egy filmet, az csak annyit jelent, hogy a kritikus a saját, "bevett" nézőpontjából annak látja, és

/folytatás a 13. oldalon/

Az irónia: ama bizonyos aranyból készült vizelde a zsugorított világváros közepén, ahol -- úgy, ahogy megigérték: hihetetlen, hogy épp ezt tartották be -- végre távozhatnak a vizelettel a személyiség korlátozó, leépítő tényezői: az elidegenedés, kiszolgáltatottság, elnyomások, az érzelmeiket csomóba hurkoló, hurkába csomagoló szükségletek, a zsírfoltok az öntudat fehér, ill. kockás abroszáról, miegymás, etc. Az irónia: fekete napszemüveg annak a brutális, hétköznapi látványához, aki "tehetetlenül megadja magát és jó asztalos lesz, izzad, öl, aztán énekel, ebédel, begombolkozik..."

Az irónia: puhán és nyirkosan, mint a puha és nyirkos arru borju, odalök ehhez az elképesztően büdös mindenevőhöz, aki "tehetetlenül megadja magát..."

Az irónia: itt munkálkodik, tessék idefigyelni! -- hogy is van? "Az irónia: itt munkálkodik, tessék idefigyelni!" -- stb.

Igen, itt működik, szíves közreműködése nélkül nemhogy gigantikus állitmányokat, de lüktető, szagos alanyokat, ragyogó gombostűn feltárt belekkel lógó tárgyakat, vagy görcsös, izzadt határozókat, sőt még mosatlan névelőket sem mernénk megközelíteni. Így viszont belépünk a rácsok közé, ügyet sem vetve az ammóniákos légkörre, a csuszós ürülékre, az erős, sárga, vadállati fogsorra, a szemerkélő, lassu közönyre.

Az irónia: elnevezik kategóriának, k a t e g ó r i á n a k.

Meghatározzák, szétszedik, összerakják:

- távolságtartás
- empátia és tudatos elérzéktelenítés
- kritikus + megbocsátó mosoly
- vagy mi?

Elnevezik kategóriának, kategóriának!: meggyőződésük, hogy a kezük közé került, sőt már ki is szabták, összevarrták, fazonja van, felveszem-leveszem-most-éppen-ironikus-vagyok, kifordítom-befordítom-mégis-irónia-az-irónia.

Elnevezik kategóriának, kategóriának!?: nem érthető, ahogy nem érthető begyulladt serdülőkorban a híres pavlovi kísérlet -- miért vagdossák fel használható kutyák pofáját, amikor tisztában vagyunk a dolgokkal kísérlet nélkül is, nekünk is van nyálelválasztásunk /több is!/.

Az irónia: az írás egyetlen öröksége, utolsó törvénye, a túlélés szervezeti szabályzata.

Az irónia: felelőtlen vállalkozói hév.

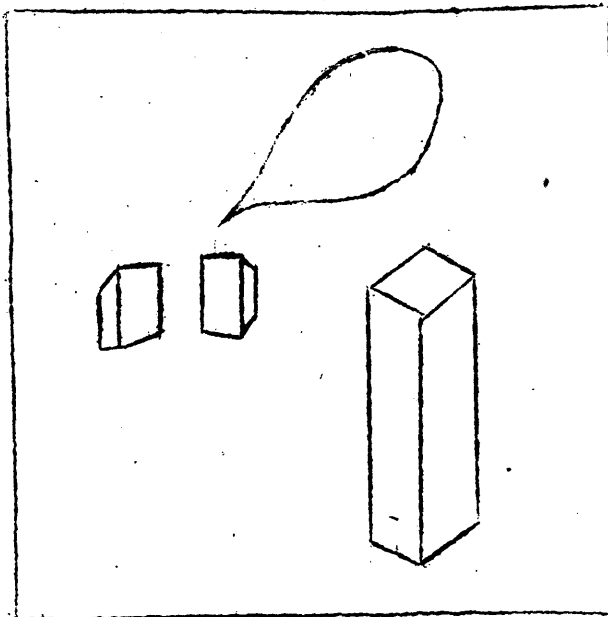
Ocsmány hazugság a hálgyogos szeműnek: az operáció sikerülni fog, ne aggódjon, összpontosítson, egy pontot figyeljen, meg fog nyilni a világ. Lehet, hogy megnyílik. Lehet, hogy bezárul. Halak tátoznak ilyen mechanikus pontatlansággal, ilyen kétélű extázisban.

Az irónia: "-Mi történik külföldön azzal, aki a sors különleges rosszindulatából önmaga fölé nő?

- Elmeógyógyintézetbe zárják, uram - mondta G.A.

- Helyes - mondta a fiatalember, akinek arcát G.A. a sötétben nem tudta kivenni.

- Főlséges érzés lehet. Szíves engedelmséggel ápoltnak kívánnék lenni egy külföldi elmeógyógyintézetben."

Külföldön minden megtörténhet. Még mi is. Itthon természetesen mindenkor azonosak vagyunk önmagunkkal, vagyis azzal, ami rólunk tudható. Ugy szerezzük be szükséges szabadságunkat, hogy lemondunk róla, mielőtt igényünk megszületne. Ugy szerezzük be szükséges szabadságunkat, hogy lemondunk szolgátságunkról, mielőtt igényünk megszületne.

Szives engedelmséggel: felszállnánk. Ha keresnek, itthon vagyunk.

Az irónia: felmentés, mert nem tudunk tanulni, csak átélni, nem tudunk tájékozódni, csak megismerni, nem tudunk smírglizni, csak behatolni. Aki idióta ahhoz, hogy a kulturát a fejében tartsa, az csináljon újat!

Az irónia: a fülünkbe recsegi: "-- Önök kötelesek naponta, hetente, vagy akár óránként, a tükör előtt lelkiismeretesen gyakorolni a ruhák ujjából, parókák alól, műfogsorok árkaiból előcsuszó-dagadó, nyálkás, szőrös és tapadókorongos Hibák visszagyömöszölését, elsáncolását, befésülését, azaz és egyszóval -- gyengéd korrekcióját. A gyengéd korrekciót az Országos Gyengéd Korrekció Központi Hivatalának megyei, járási, városi és községi Segéd-Gyengéd Bizottságai ellenőrzik. Lógó Hibával közterületen közlekedni vagy megállni szigorúan tilos! Hanyagul lóbálni, hivalkodóan összerogyni, hangosan undorodni szőröcsomóitól és potyadéktól szigorúan tilos! A Hibát, még ha

Az irónia: A f é l e l e m m e g e s z í a l e l k e t ! megenné! de örökirónunkkal legéppuskázzuk. Cse-re-bere fogadom, többet vissza nem adom:használt rettegés eladó jutányos áron! zsiroskenyérrel töprengőknek külön kedvezménnyel!

Az irónia: az egység lehetősége, a lehetőség egysége.

Félő azonban, hogy az előző mondat kristály-csucsai, bibormélyisége halálra sebzik a szépségtől és igazságtól eleddig nem érintett olvasót, aki nagyon egészségesen cselekedett, mikor is nem időzött el a fent említett életveszélyesen vidám aforizmánál, hanem folytatta az olvasást, mintha mi sem történt volna, fejlett életosztónnal átugorva a jéghideg patakat, ahol a fürdés nagyon jól esik, de vajon nem frissíti-e fel mértéktelenül az izmokat, a bőrt, a szellemet, olyanra, hogy a fürdőzőnek kedve támad rütyönteni, dudolni, talán saját szerzésű indulót énekelni, sőt megítélni önmagát, mi több: lemondani, ne+adj+isten: felvállalni, ami már nyilvánvalóan tulzás lenne, amiért is nem feledkezhetünk meg az óvintézkedésekről, ha még kívánjuk őrizni bölcs szagztatottságunkat, nehogy tömör és forró megfogalmazásokat nyeljük le, aminek veszélye most kevésbé áll fenn, mint e mondat előtti megdöböntő ürességben, úgyhogy kellő szkepszissel és csalhatatlan idegenkedéssel akár vissza is térhet a nyájas olvasó az előző mondat immáron megszelídített, avagy ártalmatlanná tett kristálycsucsaihoz, stb.

Az irónia: az új aszkéták talpalávalója: természetrajongóknak -- a füves föld, felderítőknak -- utcasarok, utazóknak -- peron, tudóknak -- a vághíd betonja, a kórház mozaikja, a börtön kövezete, a laktanya aszfaltutja.

Az irónia: zenei viszony. Ismétlés nélküli blues-séma: hangpatakja körülmossa, kifurja, megroppantja, vagy épp csak megjelöli a néma sziklákat.

A d j a t o k e g y s z a k s z o f o n t , é s k i m o z d i t j u k h e l y é b ő l a f ő l d e t !

személyi tulajdon is, foggal-körömmel, aszociációval, egyértelmű szöveggel, más éles, veszélyes tárggyal tettelesen bántalmazni, gyökerestül kiirtani szigorúan tilos! Önöknek állampolgári kötelességük fellépni, de szigorúan tilos rálépni!

Az irónia: nem fogjuk meguszni az ügyet, mégis jóízűen ásitunk, nyujtózkodunk, véleményt mondunk, aláírunk, bejelentünk, vagy éppen csak figyelmetlenül rágyújtunk egy cigarettára, füstöt fujunk, tükörbe nézünk "és még csak nem is ordítunk", pedig nem fogjuk meguszni az ügyet...

Az irónia: mocskos különjárat a tengeren.

Az irónia: hatásvadászat automata könnyűszerrel. Robotpilóta az ismeretlen leszállóhelyen. Minden leszállónely ismeretlen. Érintkezési hiba, ami áramot enged a gép egész testébe.

Az irónia: értatlan, fehér, pihés, meleg, olcsó, tűnékeny, párolgó, illatos, álmatlan, áttetsző, átható, szívós, tarthatatlan, csillagó, pasztellszínű, áldott, fehérfoga, csupaseb, madárszerű, sikló, lázító, mesterséges, megtartó, terhelt, ösztönös, zsebkesnyi, formás, tökrészeg, malackodó kis kupló a mindenséghez.

Az irónia: istenülési, pihe-nő a neurózis csigalépcsőjén.

nyen sebezhető pontjairól, ütés okozta biológiai elváltozásokról, a veszélyhelyzet ill. sérülés okozta pszichikai effektusokról, a visszafojtott indulatok káros pszichológiai--fiziológiai hatásairól, a levezetett indulatok káros társadalmi hatásairól, vagyis egy általában egy kő /célzatos/ elhajításának feltételeiről, mi-bőlétéről, következményeiről -- majd meghívod az illetőt egy sörre, hogy közösen szilhasátok a langyos, gyenge és állót italt.

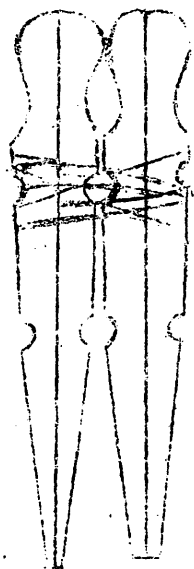
Az irónia: az autóbusz hátsó ablakához megyünk, megkapaszkodunk a kapaszkodnivalóban. Az autóbusz elindul. Most iktassuk ki az autóbust.

A helyzet: -- növekvő sebességgel siklunk jóval az út felett, háttal! Hullámsunk, repülünk. A veszély állaró, hiszen felelőtlenül hátrafelé repülünk, mégis, mint aki nevetségesnek tartja, hogy az ő lába is kerülhet gipszbe, gyorsitunk. A látvány lázba hoz mindenkit: nem kell meghódítani egyetlen méterért sem, könnyű mosolylyal távolítjuk az akasztófa-lámpákat, a szabályos házakat, a foltokat, a mozgó piros-lila-zöld pulóvereket. Engedékeny pillantást vetünk a közeli feliratokra, koordinálatlan járókelőkre, mert tudjuk, hogy másodperceken belül beleolvadnak a szélesebb, egyöntetűbb szerkezetbe, melynek mélyén összemosódnak a karcoló fények beomlik az utca, közepe szánalmas zuhanás a szakadékba, előterében lelapult autók zörögnek utánunk, a bent ülők, lihegve a szorongástól, mindenáron be akarnak avatkozni állandó veszéllyel járó repülésünkbe, néhány izzadt tenyerű ikarusz elrugaszkodik, oldalról belecsimpaszkodna siklásunkba, de már ki is bukott a semmibe, volnincs, mert azt hitték, előre tervezhetnek, holott hátrafelé tervezni is csak keveseknek jutott osztályrészül.

Állunk állandó veszélyben áttekinthető zavarunkkal.

Az irónia: N e m f o g j u k m e g u s z n i.

nem fogjuk meguszni. bizalmatlanok vagyunk. rossz patkány vagy. ha égő tankhajón akarsz az újvilágba hajózni. bizalmatlanok vagyunk! nem bizhatunk abban. aki dominálni akar. aki jólétesült. aki elismertet. bizalmatlanok vagyunk. nem fogjuk meguszni. kerüljete el. nem bizunk abban. aki fontos. aki titkot tart. aki elke-szedik. akinek nincs gyomorfekélye. aki odanézi ha a zippzárt hallja. aki dohánzik, mert szüksége van rá. aki köhög! mert zavarja a dohányfüst. aki még nem éhe-

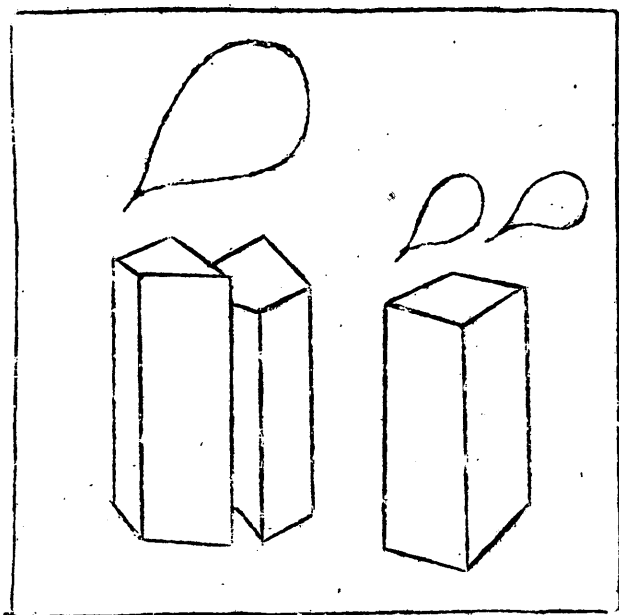

Az irónia: ludtálpbetét a tiszteletlenség margóin kacsázóknak.

Az irónia: a bizonyosság ősi vallása, a bizonytalanság modern tudománya.

Az irónia: a gyűlölet tejbegrízesítésének kritikus pontja.

Az irónia: ha megdobnak kővel vidd vissza, helyezd az illető labai elé, barátságosan csóváld a farkad, avagy mondd azt, hogy J á t s z s z u n k m é g ! és szaladj az előbbi helyedre, avagy mondd azt, hogy E l t e t s z e t t e v e s z t e n i á k ö v é t ! -- de a legjobb az lesz, ha kiselőadást tartasz az illetőnek a gravitációról, energiamegmaradásról, röppályáról, az emberi test köny-

zett. aki jólesően szeret. talán meg is hizik. aki el akarja magyarázni. aki nem rontja el. aki felháborodott. de éjszaka jól alszik. aki elmindja élményeit. s ettől jobban érzi magát. aki jól emlékszik. aki dicséretet vár. aki vár. bizalmatlanok vagyunk. nem fogjuk meguszni. hacsak különös kedvünket nem leljük abban. hogy minden illetőt orrbanyámjunk. hogy minden illetőt hátbacsapjunk. egy szavukat se higgyük el. rosszul játsszuk hazug együttérzésünket. hogy őszintén megsejtünk. őszintén szemlélődünk. őszintén becsmételjük magunkat. páratlanul szeressünk.

óvatosan.

hidegen vagy zavarosan.

nehogy visszakapjuk.

stb. stb.

Nem fogjuk meguszni. csak b e n n e d bizom.

b e n n e d. b e n n e d. b e n n e d. b e n n e d. b e n n e d. b e n n e d. b e n n e d. stb.

Az irónia: a viszonyulás, ami kivirágzik, illatozik, selymesen habosodik a magunk látásának sivatagi órái közt. Ime, a fogalmazás csámpás vonzatai: szó sincs itt sivatagról. A sivatag nagy és erős, a sivatag kisportolt lehetőség, alkotói szabadság.

Az üzemi konyha egyik gőzös helyiségéről van itt szó.

Zsiros gőz puffad a fejek közé, mégis tudjuk, hol van a krümplihámozógép, hol vannak a csapok, gumicsövek, üstök, zsákok, kések, hol van a lefolyó, a helyiség szive, körötte huscafatok, csóntszilánkok, örvénylő, szivárványos viz. Az ajtók zárva, az ablak párás.

Minden kiszámítható, minden megtervezhető, a csömörig ismételtető, és még azontul is: bekapcsoljuk a krümplihámozógépet, beleöntjük a krümplit, várunk, amíg a gép szét nem hámozza, használhatatlan zuzlékká nem zuzza a krümplit, akkor leállítjuk a gépet, és a zuzlékot a lefolyóba továbbítjuk.

Időnként krümpli-szállitmány érkezik.

És akkor elmegyünk és viszonyulunk.

Az irónia: a rémek törvényesített inkarnációja.

Vállaljuk, hogy sárga és éles grimaszokat vágunk, hogy sárkánybüz sistereg csorba fogainkon, hogy émelygünk, hogy befelé dől hullaarcunk, hogy titokban fakó-vörös rongyszakállt növesztünk, hogy viszketünk, hogy összerándulunk, hogy falunk, hogy üritünk, hogy lóg rajtunk a ruha, hogy körmökkel rendelkezünk, hogy nem tudunk kielégülni, hogy lyukas a szemünk, hogy daganatokat, anyajegyeket, vágásokat, csomókat, gyulladt zárványokat hordunk, hogy aránytalanok vagyunk, ha van arány, s ha nincs, hát hempergünk a hiányában, hogy jegeljük a részegséget, hogy szavak nélkül is értünk, hogy épp csak hajszálnyira elmozdulva belsőségeinktől, mintánkából kilöködve élünk, hogy erjedünk, bomlunk, elépülünk, szikkadunk és szíjjjasodunk, hogy ostor leszünk, hustól idegen, leirható és folytathatatlan, és hogy a z t á n e l n y u l u n k k é j e s e n.

/folytatás a 8. oldalról/

nem fárasztotta magát egy kis sétával; hatha van olyan pont is, ahonnan nézve a kép összeáll.

/: sok lesz már az általánosságokból, miért is kezdtem írni? :/

Kétszer láttam Fábry Péter filmjét, már az első alkalom után -- látva a megjelent kritikák ostobaságát és tapasztalva, hogy ismerőseimnek is tetszett -- elhatároztam, megpróbálok írni erről a véleménykülönbségről. /Ezért néztem meg egy hónappal később, egy másik kisvárosban, más összetételű közönséggel újra. Amennyire megítélhető, nekik is tetszett./

Ugy vélem, az előbb emlegetett nézőpontot nem is olyan nehéz megtalálni:

/folytatás a 14. oldalon/

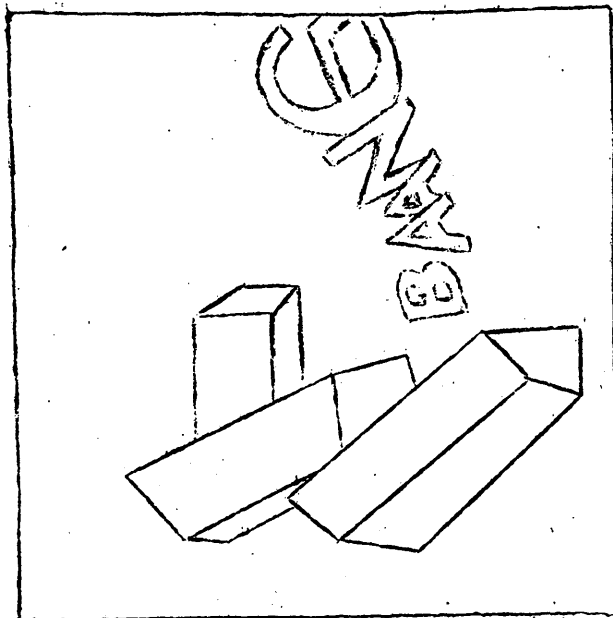
Előszó egy utószóhoz

Megjelent egy mostanáig ritkaságnak tűnő, s csak magánkönyvtárakban olvasható könyv: Aldous Huxley remekbeszabott anti-utópiája, a Szép új világ /Brawe New World, 1932./.

A korábbi regényeiben megszokott játékos könnyedségét /Nyár a kastélyban -- Crome Yellow, 1921; Légnadrág és társai -- Antic Hay, 1923; Pont és ellenpont vagy A végzet bábjátéka -- Point Counter Point, 1928./ most a szardonikus kétségbeesés hangja váltja fel: "Zömök, szürke épület. Mindössze harmincnégy emelet. Kapuja fölött felirat: Központi Kiköltő és Beidegző Intézet. Még feljebb ke-
rek címertábla, mely a Világállam három nagy jelszavát hirdeti: ÁLLANDÓSÁG, KÖZÖSSÉG, EGYÖNTETÜSÉG." --

Ezen a gunyorosan sivár alaphangon kezdődik a siratóéneke a Szép új világról, melyben a SZABADSÁG helyét az ÁLLANDÓSÁG, az EGYENLŐSÉGET-ét a KÖZÖSSÉG, a TESTVÉRISÉGET-ét az EGYÖNTETÜSÉGET foglalja el. Itt mindent mechanizáltak, a mikroszkóp alatt megtermékenyített pete lombikban fejlődik, "állami" terv szerint, már eleve Alfa, Béta, Gamma, Delta vagy Epszilon embernek születik, s ha bánata van, így sóhajtott Ford után pár száz évvel: "-- Ó, Fordom, bárcsak le se fejtettek volna!" Sójajra egyébként alig kerül sor, hiszen minden Alfa, Béta, Gamma, Delta vagy Epszilon polgár -- hála a szólamokat gépiessen és gépi uton ismétlő hipnopedagógiának -- meg van győződve arról, hogy a Világállam legboldogabb embere, s különben is, minden esetleges fájdalomra ott van a gyárilag előállított, államilag szavatoltan hatásos orvosság, a szóma. "-- Szóma, ha mondom, segít a gondon: Már egy fél köbcenti is helyrebiccenti!" -- dalolja a pneumatikus lány kedvesének fülébe, ha az esetleg aggódna, hogy megszólják, amiért már több hete ugyanazzal a lánnyal vesz részt a Ford-orgián. Az Alfa-ugyanúgy képtelenek a nehéz fizikai munkára, mint ahogy az Epszilonok, ezek a torz képű félmajmok képtelenek a szellemi munkára...

Huxley egyforma elvontsággal utasítja el az agyonmechanizált amerikanizmust, a programozott szocialista osztálytudatot, a szektarianizmus merev kérlelhetetlenségét, Pavlov feltételes reflexein és Freud pszichoanalízisén alapuló tudományos boldogságtervet. Eb-

ben a társadalomban mereven elkülönült, állandó jellegű osztályok vannak, mint a kapitalizmusban, és olyan osztálytudat, mint a /szocializmusban/ proletárdiktatúrában. A hipnopedagógia -- mely értelmi nevelésre teljesen alkalmatlan, de erkölcsi nevelésre hatásosan alkalmazható -- minden osztály számára meghatározott óraszámokban adagolja az osztálytudatot.

A Szép új világban általában nincs egyéniség, az ember Alfa, Béta, Delta, Gamma, Epsilon. Egyéniségük csak olyan embereknek van, akiknek lombikjába gyártási hiba folytán az előírtnál kevesebb vagy több önérzet jutott /Bernard Marx, Helmholtz Watson/, vagy akik, mint a Vadember, egy távoli barbár rezervátumban születtek, ahol anya, apa és hasonló tragárságok még megbotránkozást sem keltenek. Lehet egyéniségük még azoknak is, akiket társadalmi helyzetük egészen kivételes intelligenciára prédesztinál, mint a tiz világigazgató.

Bernard Marx Lenina Crowne iránti szerelme, hűsége és emiatti magányossága nevetséges. Helmholtz Watson rimtechnikus /tudományos értelemben vett költő/ az "ad absurdum" vitt munkamegosztás világának eszmények nélküli lapossága és szürkésége miatt képtelen szép verset írni.

A regényalakok közül a kritikát a Vadember képviseli, mint Voltaire hőse, ő is teljes értetlenséggel áll szemben egy értelmetlen világgal. Azonban a tudomány egyracionálizált világával szemben a Vadember csupán individualizmusát tudja szembeállítani, aki viszont egyes részletjelenségek találó bírálatán kívül, nem tudja az egész társadalmat szatirikusan megvilágítani. S ezért nem lépheti át Gulliverként e világot, hanem áldozatává kell válnia.

"Immár fél évszázada annak, hogy ez a regény először megjelent." -- olvashatjuk az utószóban. Valóban ennyit kellett várni arra, hogy a regényt újra kiadják. Mára eddig zárolt anyagként tartották könyvtáraink azt a néhány példányt is, amelyet megőriztek a II. világháború kultúrpusztító időszakából, most -- hála Kuczka Péter sorozatának -- meglepően nagy példányszámban áll az olvasni vágyók rendelkezésére /185 000 példány/.

De bizonyára nem véletlen az, hogy sci-fi-nek minősítve kerül kezünkbe... Huxley gunyolja a tudomány égisze alatt tündöklő társadalmat, s a fejlődést mítosznak tekinti, mivel egy későbbi tanulmányában így ír róla: "H a különféle szekták és vallások papjai... hajlandók lennének azt tanítani, hogy az emberiség végső célja nem a megismerhetetlen jövőben van, hanem a belső világosság időtlenségében, amit minden emberi lény itt és most elérhet -- akkor a fejlődés mítosza, mint a jelen bűnözés igazolása, sokat veszítene kártékonyaságából." Azonban biztosan távol állt attól a pesszimizmustól, hogy szép-irodalmi pályafutását science--fiction-írássá váltsa fel, mert későbbi művei bizonyítják, hogy hitt a regény műfajában.

/folytatás a 13. oldalról/

a filmben egészen nyílt jelek mutatják az irányt. Sokan épp e jelek meglétét kifogásolták, ahelyett, hogy közelebb-ről megnézték volna őket. Vegyünk sorra néhányat:

"Már a film kezdete is unalmas ismétlés: a budapesti panorámát már láttuk a DÖGKESELYŰ elején -- és ott jobb is volt."

-- Csakhogy a NYOM NÉLKÜL nem ugyan-ugy kezdődik: itt nem a város helikopteről fényképezett prospektus-arcát látjuk, hanem gyérülő hajú tarkóját; ócska háztetőket, málló tűzfalakat. Itt nem csillog a Duna, nincsenek hegyek, fák, csak a salétrom virágzik a lassan pusztuló falakon. A perspektíva is más, nem madártávlat. Alig emelkedik a kamera a tetők fölé, mintha csak egy kicsivel magasabb ház ablakából tekintenénk ki. Nem gondolhatunk szárnyalásra, inkább bezártságot sugall ez a kezdet. Bezártságot: szobába, városba, életbe.

"Cseh Tamás jó énekes, de színésznek csapnivaló; civilként téblábol a vásznon."

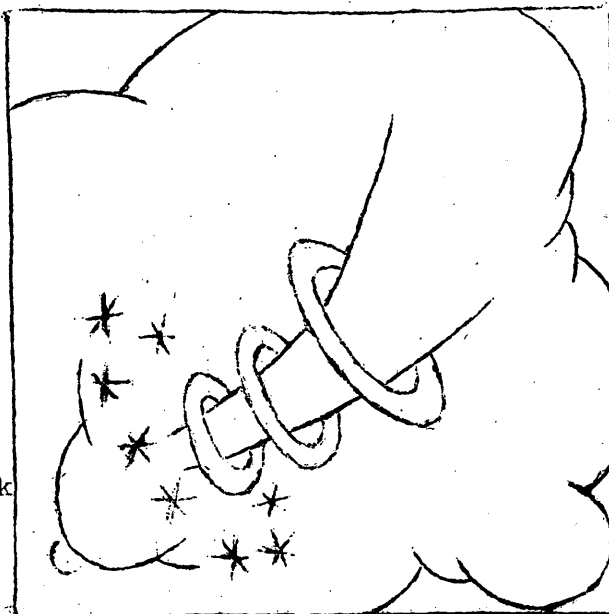
Viszont 'Cseh Tamás' emblematisz figura, lehet, hogy erre volt szükség a rendezőnek, és nem egy jó színészre. A szereposztás is jelzés néha, a

/folytatás a 16. oldalon

Ezért kicsit kondicionált elképzelésnek tartom Huxley Szép új világát a Kozmosz Fantasztikus Könyvek sorozatban látni, s majdnem olyan nevetséges ötlet írói eszközei miatt /mert a mű cselekménye a jövőben játszódik/ tudományos--fantasztikus regénynek titulálni, mintha Dickens Twist Olivérét bűnügyi regényként az Albatrosz Könyvek-sorozatban jelentetnék meg. De lehet, hogy egyszerű fejlődéssel állunk szemben, s maholnap a Kozmosz Fantasztikus Könyvek-sorozatban felbukkan Campanella Napállama, Morus Utópiája, Swift Gulliverje, majd esetleg a Gondolkodók-sorozattal közös gondozásban Platon, Bacon, Marx és más, a jövő társadalmával foglalkozó nagyobb szerzők műveivel is találkozhatunk... Esetleg egy kicsivel jobb minőségű papíron /kemény fedélről nem is álmodom/, bár az árak sajnos nem kedveznek a kultúrának sem...

Mindazonáltal köszönettel kell fordulnom a könyv utószavának írójához, mert találóan és csodálatos tömörséggel foglalta össze a mű tartalmát, hogy a Szép új világ bemutatja:

"A diktátorok uralmát, akik nem is kenyérrel és nyilvános játékokkal, hanem stupis jel-szavakkal teszik kezessé a tömegeket; a tekintélyuralom elvét, mely nem éri be, amivel az abszolutizmus, hogy teljesítsük a kötelességünket, és hallgassunk, hanem elvárja tőlünk, hogy lelkendezzünk, ujjongjunk, valljuk boldognak magunkat és éltezzük a vezért. A munkástömegek tudományos módszerrel való degenerálása, a hipnoszugeszció, az eugenikai megjegyzést szeretnék tenni az utószóhoz, azt, hogy ennek a társadalomnak Ford és Freud nem istenei, hanem csak prófétái, az istene ennek a világnak a TUDOMÁNY."

hókuszpókusz egy komplexum: a náci világ... elmélete és gyakorlata."

Helyesen állapítja meg azt is, hogy Huxley elutasítja a szocializmus perspektíváját.

Ez a minden művében kísérletező, intellektuális alkotó ezen anti-utópiája egy Morus Tamás és J. Swift nyomán haladó, keserű társadalomkritikát ad elő. Látomása pesszimista és ironikus, a fogyasztói társadalom jövőjéről.

Csupán egyetlen Engedtetsek meg nekem, hogy idézzem a magam igazolására a Kozmosz Fantasztikus Könyvek című sorozatról írt eszméi összefoglalóját a szerkesztőnek: "A Kozmosz tudományos--fantasztikus sorozat a világirodalom és a hazai könyvtermés legjavából válogat: a megjelenő regényekben és novelláskötetekben a science--fiction legfőbb erényei mutatkoznak meg: hit az emberi észben -- a tudományban; hit a cselekvésben -- a jövőben!

Az irodalmi igényességű és izgalmas cselekményekben bővelkedő sorozat minden egyes új kötete -- új meglepetés."

Talán ezért tűnik furcsának Huxley tudományon csufolódo regénye éppen ebben a sorozatban, de mindegyesetre izgalommal várjuk az új meglepetéseket....

Szebedy Tas

/folytatás a 14. oldalról/

Stúdió K vagy a kaposvári színház tagjainak szerepeltetése önmagában is bizonyos kapcsolódásokat jelez. /Véletlen áthallás lenne, hogy a kaposvári Marat/Sade-előadás Duperret-jét itt "Báró"-nak nevezik? -- ha ez az ötletem téves is, az előbb említett nyitó-képsor többszöri -- néha módosított -- visszatérése a film bizonyos hangsúlyos pontjain -- tehát aláhúzott jelképeisége -- is megerősíti az emblematikusság feltételezését./

"Teljesen motiválatlan, hogy a "Főnök" miért válik bűnözővé... hiszen a pénz sem érdekli igazán,... a videón is csak az utcát bámulja..."

Valóban nincs a film elején explicit, iskolás magyarázat, miért. De jelek itt is vannak, és végül is, ez az a kérdés, amelyre a teljes filmnek kell választ adnia.

A rendőrség szerepét, bemutatását is többen kifogásolták, de még az eddig láthatott "pontossággal" sem nevezték meg ellenérzésük forrását. Persze, látható, a számítógép szerepeltetése okozta e kinos helyzetet. Mikor is említik először a filmben? A 'nyomozást' vezető /név és rend-

fokozat nélküli/ hivatalnok mondja:

-- "Hát igen, a stílus. A stílus nagyon lényeges. Bekódolták már?"

Kövessük az utasítást:

A két hivatalnok az ablaknál áll /kívül a belvárosi háztetők, most a Bazilika is látható, de nem sokkal jobb az összkép.../, és felvágottat eszik, papírból. /gondoljunk a tucat-krimik állandó kávézásaira... paródia?/ Most körvonalazódik az ötlet:

-- "Faragó főhadnagy azt írja valamelyik cikkében... megbízhatóak a statisztikai adatai is... tegyék be a teljes mintát!"

Az újabb skatulyázási próbálkozás előtt lássuk a procedura ismertetését, ahogy az első potenciális tettesnek előadják:

-- "Kétmillió város. 1903-75 és 60 év közötti érettségizett férfi. A 25 éven aluliaknak nincs elég tapasztalatuk, az 50 év fölöttiek már nem kezdenek új vállalkozásba. A három bűntény szervezője tud autót vezetni, méghozzá nem is rosszul. Ez a szempont az eredeti mintát 26 113-ra csökkentette. A keresett személy tevékenységéhez mozgékony, sok szabadidő kellett. Lakásépítők, maszekolók, elfoglalt értelmiségiek, funkcionáriusok -- ezek nem lehettek. Így mintegy 1500-ra csökkent a minta. Kivettük az alkoholistákat,

imbeciliseket, betegeket, stb... Átkértük a hadsereg illetékes kollégáitól a megfelelő információkat... így az eredeti 100 000-ről 31-re csökkent a minta. Természetesen ellenőriztük valamennyit, persze a hagyományos módszerekkel. Négyen maradtak. Tárgyi bizonyítékaink nincsenek, de lesznek azok is."

-- "És ha ezt a három bűntényt csak elképzeljük, és nem is történtek volna meg... én akkor is?..."

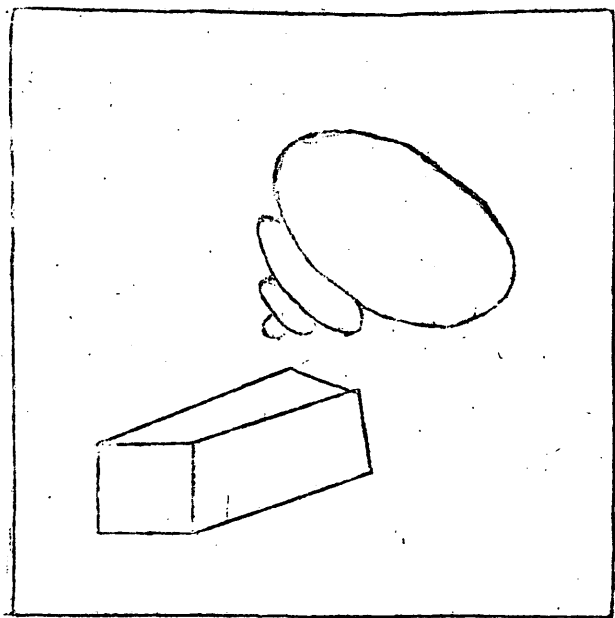
-- "Nézzé, mi tévedhetünk, de ezek a gépek hibátlanul dolgoznak. Emeljék fel a redőnyt!" Az ablakon át most egy számítógépterem mindennapi életét látjuk: fehérköpenyes operátorok sétálnak, mágnesszalagokat fűzögetnek, etc... /A közönség nevet, nekem pedig Monseigneur Jacques Fournier jut eszembe, aki a kinzókamrán át vezetett a fogadótermébe a kihallgatásra megjelenteket.../

Érezhető a stílus? Nem szatíra, ahhoz szikárabbnak kellene lennie. Blóddli. Hemzseg a logikai hibáktól, képtelenségektől. Kezdve azon, hogy túlhangsúlyozzák a Főnök intelligenciáját, kreativitását, majd az érettségizettek között kezdik keresni

+ "de hisz akkor ez motívum!" /E. feljegyzései, p. 339./ A Mester és a Főnök is Péter... És még sokan mások, ... valahol csak el kell vágni az asszociációs láncokat, nem írhatom teli az egész gondolat-jelet... De azt még el kell mondanom, melyik az a két jelenet, amikor a be-beusztatott nyitó-képsor módosul: először akkor, amikor a számítógép képernyőjén a tízezres nagyságrendű minta jelenik meg; másodszor a testi szerelem képei fölött; mindkét esetben "felnéz" a kamera, a horizont felé "nyit" a kép -- és a háztetők mögött megjelenik egy lakótelep...

-- mintha együtt járna! --, a mintából csak később zárják ki az értelmi fogyatékosokat -- elvégre a magyar iskolákban... --, és kizárják az alkoholistákat, a funkcionáriusokat -- mintha egyetlen íróasztal sem lenne ebben az országban, amely mellett jutna idő másról gondolkodni... --

Tegyük egy kis kitérőt számítógépgyben. A gépek, legalábbis így, "preventív" céllal -- ez valóban "megelőző" eljárás; ezt ismeri fel az első beidézt: "Ha csak elképzeljük... én akkor is?...": potenciális bűnözőket keres... -- kriminológiai célokra talán még nem használható. /A bűnügyi nyilvántartás más "műfaj"./ A népességnylvántartás adataiból kiindulva nem lehet tízezres nagyságrend alá szűkíteni a kört, pl. az összes szabaduszó, minden tulkoros egyetemista, etc. megfelel a kritériumoknak. /Vagyis a "kötetlen entellektüel"-ek léte látens tarsadalmi veszély; Péter csak a "mackósok" tisztos céhének tevékenységébe szállt be, de akár egy állami cég munkájába is belekontárkodhatott volna.../ A számítógépeket említő kritikus /Z. L./

fanyalgását talán az indokolja, hogy a film esetleg a másfajta nyilván tartásoknak kijáró ellenszenvet erősítheti, így kelthet számítógép-ellenes közhangulatot. Hiszen közismert, hogy ez az eszköz alkalmas a -- kimondott vagy rejtett -- Berufsverbot széleskörű végrehajtására.

A mostanában kiépülő információs hálózatok tarsadalmi hatásait a jó pár évvel előttünk járó Nyugat-Európában is csak jóslgatni tudják, ill. az elvek posztulálásánál tartanak. Tanulságos beleolvasni ennek egyik hozzáférhető dokumentumába, az 1978-ban Giscard d'Estaing számára készített un. Nora-jelentésbe. /Ennek is van stíl isztikai érdekessége; az etatista szellem önmagával küzd, bár nem túl sikeresen:/

"A tarsadalom áttetszősége éppugy, mint a kollektív és egyéni helyzetek jobb ismerete nem mindig jelent hátrányt. A járadékok, a kiváltságok és csalások a homályból származnak.

A demokratikus tarsadalmi eszmével nem egyeztethető össze a magánéletre, a vallási és politikai nézetekre, az erkölcsre vonatkozó információk nyilvánosságra hozatala, vagy felhasználása. De vajon milyen irányban befolyásolná a tarsadalmi mechanizmus működését az, ha bármelyik vállalat jövedelmére vonatkozó ismeretek a tökéletesebb számítógépesítés folytán kevésbé lennének bizonytalanok? Érdekes megfigyelni, hogy Franciaországban a szabadságjogok közé tartozik a jövedelem eltitkolása, míg az Egyesült Államokban kétségbeesítő, ha nem tudja valaki, mennyit keres a szomszédja. /.../ Ha a tarsadalom eléggé demokratikus ahhoz, hogy elkülönítse ellenhatalmait, ha megfelelően mozgékony ahhoz, hogy megszervezze a harcot a számítógépesítés következményének tekinthető "új bűnözés" ellen, akkor a kockázatot nem az áttetszőség rejti magában.

A veszély a tarsadalom egészének gyengeségében rejlik. A modern irányítási módszer megsokszorozza a neuralgikus központokat, az informatika tulságosan központosított alkalmazása esetén nagyon megnövekedne a véletlenül vagy szándékosan jelentkező zavarok iránti érzékenység a rendszerekben.

A közigazgatási szervek feladata az, hogy saját területükön tá mogassák azokat az erőket, amelyek ellenzik a központosítási törekvéseket. /.../ Ez az egyetlen mód arra, hogy megőrizték a társadalmi szintér leggyengébb szereplői számára az autonómia és a felelősségtudat bizonyos fokát. Egy átlagos országban azonban a hatalmi viszonyok átrendeződése bizonyos mértékű szabadságot tételu fel az esetleg szembehelyezkedő külföldi államokkal és érdekeltségi csoportokkal szemben. Ez néhány stratégiailag fontos területen legalább minimális fñku szuverenitást követel meg." /KSH kiadása, Bp. 1979., pp. 66--67./

Térjünk vissza a filmhez, az talán egyszerűbb, mint az informatika problémái. Nézzünk még egy epizódot /volt, aki azt írta erről, értelmetlen blöff.../9 A döntés p pillanata előtt Péter egy presszóban hallgatja barátñoje fecsegését, amikor megjelenik egy idősebb nő. -- "Jánost ismeri? ... Barátja... Tavaly ment ki Hessen-be Annához..."

-- "Nem."

-- "...Annához."

-- "Nem ..."

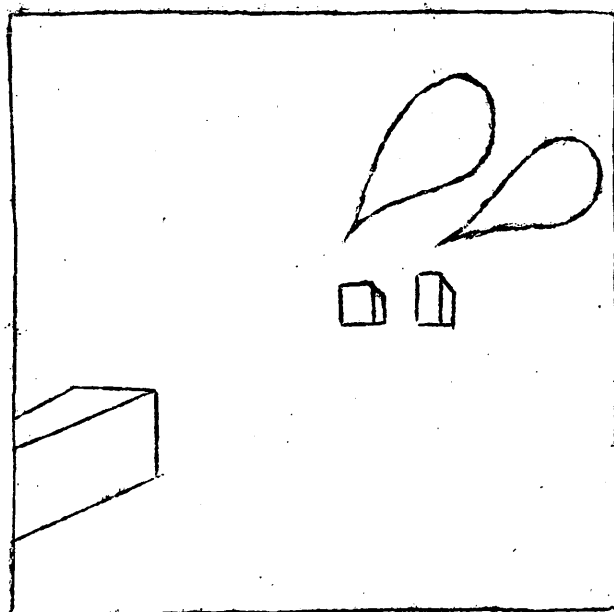
-- "Meghalt."

-- "NEM EN VAGYOK!" -- mondja Péter, és hirtelen támadt érdeklődéssel fordul a lány felé: --"Azt mondtad, nyugatnémet?"

Az elején azt mondtam: Cseh Tamás emblemikus figura; ezért önmaga a szerepben is. Emlékezzünk csak az első zenekarára, amelynek az összes tñbi tagja disszidált. Péternek is számtalan ismerőse, barátja szóródhatott szét a világban... mint ahogy lassan mindannyiunknak. Mintha törvényszerű lenne, hogy neki kell vágni a határoknak; néha a háromszinű kövekkel, néha a §-sal jelölteknek.

"Motiválatlanság?" -- Talán sejthető, triviálisnak tartom a választ: Péter azért lesz Fñnök, mert már csak ez a lehetőség adott számára, hogy használja felmagasztalt eszét. No persze, ez pótcselekvés. Tudja ő is. Reignáltsága épp ebből származik; nem hisz már a beilleszkedett nemzedéktársainak ön-mitológiájában: "be kell szállni a ringbe, öregem, és évtizedes pofozkodással megteremteni a feltételeit, hogy a valódi munkánkat végezhessek..." /ez nem a filmből idézett mondat/. látja, hogy a menetek egyre hosszabbodnak, egyre többen szoronganak a kötelek közt, és a küzdőket egyre inkább csak az érdekli, hogy a következő övön aluli ütéshez alkalmas pillanatot elkapassák -- ami

azon túl van, egyre kevésbé fontos...
Ezzel magyarázható -- hogy ne csak a filmen kívüli tényezőket emlegetsem -- a három úgy részletes bemutatása is: Bennük érezhető a "jól végzett munka öröme". Az első inkább még csak próba, ebből adódóan van bizonyos feszültsége is. A második az "igazi" /itt a rendező már jól láthatóan nem is törekszik izgalom keltésére/, itt van a film hangulati csúcspontja is, a páncélszekrény feltörése /a jelek egyértelműek: színes lángok, szikraeső, majdnem ujjongó zene... a smasszer-szabásu örök már-már tulzott karikírozása is a nézők "feldobásának" az eszköze; szabadabban élhetjük ki ellenszenvünket/, -- nem véletlen, hogy ebből a Fñnök kimarad; csúcspontja annak a filmnek, melyben a szereplők a jelene-tek döntő többségében pocsékul érzik magukat.

A harmadik már csak ujjgyakorlat, dekadens virtuozitás. Nem titkolható tovább a rablás pótszer volta, a "helyettes élet" sivársága. Ezért ostobaság /természetesen ezt is olvastam valahol/ a szeretkezési jelenetet feleslegesnek tartani; hiszen ez a kiüresedés csúcsa: az ölelés is csak eszköze a gyémántok megszerzésére; nem több mint kábító-gáz vagy az ellenmérgevel töltött injekciós tű. S így -- bármennyire kínos is leírnom -- a Főnök halála még a klasszikus dramaturgia szerint is indokolt...

Megérkeztünk a keresett pontra, azt hiszem, a kép összeállt. Még néhány -- a fő gondolatmenetbe nem szorosan illeszkedő -- részletet említek, ami meg erősíti, hogy a film mindvégig bőven épít a nézők filmen túli asszociációira is. Pl. a maradékot kolduló öregember felbukkanása /Fábry tisztességét dicséri, hogy csak a hangját halljuk

és a kezét látjuk, az arcát nem/ -- itt ő a "társadalmi háttér", /Vö: MV. 1980/4. p. 100./, nem a Rózsadomb, mint a kritikusok által "bezzeg"-ként emlegetett másik filmben. De néha át is ejti a nézőket, mint pl. az előbb említett fecskendő felbukkanásakor, amikor azt gondoljuk, abban van a kábítószer, és a

banda narkomániába hullásának leszünk tanúi.

Még valami -- erre szégyenszemre csak akkor figyeltem fel, miután az eddigieket nagyjából végiggondolva másodjára néztem meg -- a dal a film elejéről. /Azt már alig merem említeni, hogy a jazz-es hangvételű zene is emblematisztikus; amikor látható lett, hogy a "beat-ünnepe" végleg elmarad, a meg nem született mozgalom elitje adta a jazz új táborát.../9

Ha már nem érdekös, hogy mit ígértél /és ha nem fontos, hogy mit meséltél / ha már érzelmeid átvedlettek / mi értelmé még az életednek? / Mi jut eszedbe még / mi jut eszedbe még az életeredől?

Egy-két helyet itt már végigjártál / egy-két emberrel már eldumáltál / néhány hasznos trükköt megértettél / talán szükséged lesz többre ennél? / Mi jut eszedbe még / mi jut eszedbe még az életeredől? /: no, nyolc oldal alatt eljutottál a trivialitásig -- bár nevezhetnéd éppen bizonyításnak is... :/

Most talán jogosabb feltenni a kérdést, mint az elején; mi lehet az oka, hogy egyik hivatásos bíráló sem volt hajlandó hallgatni a jelekre? -- Az nem lehet,

hogy nem vették észre; ennyire nem buták. Sőt. Azt hiszem, az az ok, hogy

ők tudják az etikettet is, én pedig nem. Persze én is elkezdtem tanulni, de szerencsére még jelentős a émaradásom; én most tartok a mottóban idézett januári szentbeszéd szavainál /ritka pillanat, hogy megfogalmazódott/, -- ők már régóta ismerik a szellemét is...

Tehát az értetlenség vagy a szelid ledorongolás: csupa illedelmesség, sőt jóindulat. -- "Örülj, öcskös" -- mondhatják a "fiatal rendezőnek" /persze csak csúszott szájjal/, -- "hogy nem kiabálunk: észrevettük a stiklit; a 'kísérleti kommerszfilm' skatulyájába rejtőzve a közérzemenyről -- vagy lealábbis, amit te annak vélsz -- próbáltál énekelni. Majd csak megjavulsz, és szépen beállsz a sorba,

kitalálni, hogyan lehetne a nép szá-
máralétfontosságává vált tömegkommuni-
kációs papi egyre nagyobb részét hazai
alapanyagból előállítani, vagy nem na-
gyon kapsz pénzt a további csinytevé-
sekhez. Jönnek a szűk esztendő, és
már nem olyan egyszerű az élet, mint a
század derekán, amikor a rádió még tíz-
ezer forintért legyártathatott egy vig-
operettet. -- Ha nem hiszed, nézz csak
utána Emil bácsi memoárjaiban! ---...
etc..." /csak joviálisan!/.

/:elég! ahogy a multkor az ES egyik
üdvöskéje írta volt: Zsiga bácsi forog
a sirjában! méghoggy támadva-védés! azt
hiszed, jobb vagy, mint a cikked ele-
jén lesajnált maturandusok? te is mi-
lyen szépen elrendezed a világot, miu-
tán kijelented, hogy nem lehet... :/

Na jó. Mindez csak hipotézis --

a

PS. /: ellen-mottó? :/

Az írás során végig a fejemben mo-
duszkált az "i"-betűs Fábri Péter né-
hány sora:

-- Mit van?

-- Csak a rosszkezd.

-- Sebaj! Légy demokrata,
oszd meg!

/MV. 1976/4. p.78./

KÉPREGÉNY
/képregény/

© gondolat-
jel

VÉGE

HIREK

Az Egyetemi Tanács március 10-i
ülése napirendjén főleg sze-
mélyi kérdések szerepeltek. Az
alábbiakban ezek közül a böl-
csészkart érintő döntésekről,
állásfoglalásokról adunk tájé-
koztatást.

1. Az ET nagy többséggel ál-
lást foglalt Mikola Tibor egye-
temi tanári, valamint Szalamon
Edit és Mideller Magdolna do-
censi kinevezése mellett. Az
állásfoglalási joggal élve egy-
hangulag támogatta Serfőző La-
jos újabb dékáni megbízatását.

2. Az ET ezután tanszékveze-
tői megbízatásokról döntött. Az
előterjesztések sorrendjében ha-
ladva: az ET többségében támo-
gatta Anderle Ádám /Középkori
Egyetemes Történeti Tsz./, ill.
-- nagy többséggel -- Kristó
Gyula /Középkori Magyar Törté-
neti Tsz./ tanszékvezetői megbi-
zását. Ezzel szemben nem fogad-
ta el azt az előterjesztést, a-
mely újból Halász Elődöt java-
solta a német tanszék vezetésé-
re. /A jelölés fölötti vitában
Halász Előd nagy szakmai kvali-
tásának elismerése mellett erős
hangsúlyt kapott az a nem meg-
felelő kapcsolat, amely közte és
az oktatók egy része közt kia-
lakult, ill. -- esetenként --
az a nem megfelelő fogadókész-
ség, amellyel a hallgatók el-
képzeléseire, véleményére rea-
gált. / Az ET ezután nagy több-
séggel tanszékvezetéssel bizta
meg Károly Sándort /Általános
Nyelvészeti Tsz./ és Szádeczky-
Kardoss Samut /latin tanszék/
ill. -- minimális többséggel --
Ágoston Györgyöt /Neveléstudo-
mányi Tsz./.

3. Következő napirendi pont-
ként az ET tanszékcsoport-elnö-
ki megbízásról döntött: a filo-